

Vallási közösség mint társadalmi tőke – lehetőség vagy korlát?

¹ ELTE Történettudományi Doktori Iskola
Levelező szerző: V. Vida Réka, rekavida.v@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2026.1-2.8>

Absztrakt

A tanulmány a vallási közösségek és a társadalmi tőke összefüggéseit vizsgálja, különös tekintettel a modernkori elszigetelődés és szekularizáció hatásaira. Azt elemzem, miként teremtenek a közös rítusok, az ünnepi szokások és a hitbéli normák erős belső kohéziót, amely bizalmi alapú erőforrásként szolgál a tagok számára. A tanulmány bemutatja a család szerepét a vallásos értékek átörökítésében, valamint a közösségi segítő hálózatok gyakorlati működését a mindennapokban. Ugyanakkor rávilágít a jelenség ambivalenciájára is, hiszen a szoros belső kötelékek egyszerre nyújthatnak biztonságot és vezethetnek a külvilág felé mutató zártságához. Végső konklúziója, hogy a vallási keretek között létrejövő kapcsolatrendszer jelentős társadalmi potenciált hordoz, ám annak pozitív kiaknázása a közösség nyitottságától függ.

Kulcsszavak: társadalmi tőke, keresztény vallási közösség, reciprocitás, szekularizáció

Abstract

This study explores the correlation between religious communities and social capital, particularly focusing on the impacts of modern isolation and secularization. It analyzes how collective rituals, festive traditions, and faith-based norms foster robust internal cohesion, functioning as a trust-based resource for community members. The research illustrates the family's pivotal role in the intergenerational transmission of religious values and examines the practical operation of communal support networks in daily life. Furthermore, it highlights the inherent ambivalence of this phenomenon: while strong internal bonds provide security, they may concurrently result in social insularity from the external world. The final conclusion posits that social networks established within religious frameworks possess significant social potential, the positive utilization of which is contingent upon the community's degree of openness.

Keywords: social capital, Christian religious community, reciprocity, secularization

1. Bevezetés

Az ember természetének alapvető sajátossága a társas lét. Ez az arisztotelészi alapvetés évszázadokon át meghatározta a társadalmi együttélés kereteit, mégis a XX. század második felétől felgyorsuló – bár gyökereiben korábbra visszanyúló – átrendeződési folyamatok a társadalom atomizációja, az elszigetelődés, a hagyományos közösségek visszaszorulása felé vezettek. Napjainkban a közösségi lét átértelmeződése és az ezzel járó bizalmi válság olyan komplex kulturális, gazdasági és urbanizációs változások eredménye, amelyek alapvetően kérdőjelezik meg a hagyományos közösségi formák

fenntarthatóságát. Az emberi alaptermészet és a modernkori társadalmi folyamatok szembenállása felveti újra a tanulmány központi kérdését: vajon mi tart össze egy *közösséget*? Léteznek-e még egyáltalán tradicionális közösségek? Jelen tanulmány e folyamatok vizsgálata során a hazai viszonyok között meghatározó keresztény vallási mintázatokat és közösségi formákat tekint elsődleges elemzési alapnak.

Egyöntetűen elfogadott közösségdefiníciót nem ismer a tudományos diskurzus, hiszen tudományterületenként, sőt egyes tudományterületeken

belül sincs egységes álláspont ezzel kapcsolatban. Ugyanakkor meghatározó elemként azonosítható egyfajta közös rendező elv, amely az egyéneket csoportba gyűjti (legyen az kollektív identitás, közös normarendszer, hagyományok és rítusok, közös nyelv, gazdasági együttműködés, kollektív jogrend vagy egy közös hitvilág). Ebben az értelemben a *vallási közösség* olyan csoportként definiálható, amelyet közös vallási meggyőződés, hitvilág és rituális gyakorlat tart össze. Ilyen fogalomkörben még nehezen értelmezhető a társadalmi tőke jelenléte, ezért célszerű a vizsgálatot azokra a lokális egységekre szűkíteni, amelyek közvetlen interperszonális kapcsolatokra épülnek.

Az elsősorban európai jelenségnek tartott modernkori *szekularizáció* fogalma alatt több tudományterület elvilágiasodást, elvallástalanodást ért, pedig a nemzetközi adatok is azt bizonyítják, hogy a „modern” társadalmak nem feltétlenül vallástalanabbak (Berger 1999, Tomka 2009). Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy a társadalom fejlődése-átalakulása a vallás, és ezzel a vallási közösségek, az azokat alkotó egyének milyenségét is erőteljesen befolyásolja. A kutatások a „*maga módján vallásos*” kategória növekedését mutatják (Tárkányi 2006, Pári 2014, Gyorgyovich 2022, Murányi 2004, Tóth 2025), ami egyfajta reflektív tudatosságra utal: az egyén már nem automatikusan, az egyházi normák által készen kapott módon éli meg hitéletét, hanem saját döntései és kérdésfeltevései mentén határozza meg identitását (Martí 2015, Pusztai 2020). Ez a folyamat arra enged következtetni, hogy nem elvallástalanodásról beszélhetünk (ami egyházi nézőpontból releváns megközelítés lenne), hanem egy intenzíven növekvő tudatosságról, amely lassan átrendezi a vallásosság térképét. A tudatosság magában foglalja a folyamatos kérdésfeltevéseket, a vallásos élet megannyi, egyházi szempontból normának számító elemének kétségbe vonását, újradefiniálását. Fontos azonban látni, hogy a reflektív tudatosság nem feltétlenül a közösségi kötelek megszűnését, hanem azok

átalakulását jelenti: az automatikusan elfogadott normákat a belső meggyőződésen alapuló, tudatos értékválasztás váltja fel. Ez a folyamat bár lazíthatja a tradicionális belső kohéziót, ugyanakkor meg is teremtheti a feltételeit egy rugalmasabb és nyitottabb társadalmi kapcsolathálóknak.

A *vallás* ebben az átalakuló közegben is közösségteremtő és integrációs erő marad. Értékeket rögzít, normákat jelöl ki a közösség számára, az általa képviselt normákra szocializál (értékkonzerváló), és azokat a társadalmi kontrollal megőrizni igyekszik (Tomka 1984), ami különösen az intézményszerű, történelmi egyházak esetében figyelhető meg. A keresztény vallási hovatartozás a közösség tagjai számára magában foglal egy primer személyiségkomplexumot. Egy azonos felekezethez tartozó hívó számára az ismeretlen másik hívőt is közösségének tagjaként értelmezi, hiszen feltételezhető az azonos, az élet legfontosabb területeit átszövő normaalap, ami egy primer bizalmat eredményez. Ez alapvetően segíti a vallási közösség társas kapcsolatainak gyorsabb és hatékonyabb kialakulását. Ugyanakkor az ilyenfajta társas kapcsolatháló létrejötte komoly intézményes erőfeszítés terméke, amelynek lényeges pillanatait a *rítusok* jelölik ki, amik alapvetően szükségesek, hogy tartós és hasznos kapcsolatok jöhessenek létre (Bourdieu 1986). Jelen tanulmány a *társadalmi tőke* fogalmát ezen kapcsolathálókon belüli *erőforrások* összességként kezeli. Ide tartoznak a társadalmi együttműködést elősegítő társadalmi normák és értékek is (például az egymás közötti bizalom, kölcsönösség (reciprocitás), normák (szankciók, valláserkölcs), információs csatornák, kollektív döntéshozások) (Fukuyama 1999), amelyek komoly lehetőséget jelentenek egy közösség egésze és tagjai számára az élet minden területén, ugyanakkor korláttá, elszigetelő tényezővé is válhatnak. A tanulmány hipotézise szerint a vallási közösség akkor képes valódi társadalmi tőkét generálni, ha a belső kohézió mellett a társadalmi nyitottságát is megőrzi.

2. Módszertan

A tanulmány módszertani alapvetése interdiszciplináris, *néprajzi és szociológiai* szemléletmódra épül, amely a vallási közösségeket a társadalmi tőke elméleti keretrendszerében vizsgálja. A kutatás során a hazai és nemzetközi szakirodalom

feldolgozása mellett olyan esettanulmányok elemzésére kerül sor, amelyek a vallási közösségek belső működési mechanizmusait világítják meg.

A vizsgálat központi kategóriája a *vallási társadalmi tőke*, amelyet Coleman (1988) és Putnam (2000)

elméleti nyomvonalán haladva a közösségi kapcsolathálókban rejlő erőforrások – úgymint a bizalom, a közös normák, az információáramlás stb. – összességének tekintünk. A módszertan szerves részét képezi a rítusok, az ünnepi szokások és a mindennapi vallásgyakorlat funkcionális elemzése, a „kötelező önzetlenség” és a kölcsönösség elvének érvényesülése a mikroközösségekben.

3. Vallási közösségek néprajzi megközelítésben

3.1. A közösség megélt valósága – határ „mi” és „ők” közt

A közösséghez való tartozás nem csupán társadalmi igény, hanem az emberi önazonosság alapfeltétele: az egyén saját „énjének” egyszerűségére csak a másokkal való interakció során döbbenhet rá (Rahner – Vorgrimler 1980). Ugyanez a gondolat érvényes a közösség és az azon kívüli csoportok kettősségére. A vallási közösség egyfajta *védelmi zónát* alakít ki – mintegy a külvilággal „szemben” vagy annak „viszonylatában” –, határt húzva ezzel „mi” és „ők” közt. A csoporthoz, közösséghez tartozás biztonságot nyújt a tagjai számára azáltal, hogy a belső normákat védve, a külső, negatív hatásokat korlátozva-kiszűrve erős belső kohéziót hoz létre.

A tagok *önidentifikációja* erősíti a kohéziót, amelynek legfontosabb megnyilvánulási formái a közös rituálék. A szentségi gyakorlatok – például a szentmise, az istentisztelet – nem csupán spirituális események, hanem a hívők társadalmi tagozódását megerősítő alkalmak. A rítusok nemcsak vallási fordulópontok (keresztelés, házasságkötés, temetés stb.), hanem a közösség „újjaszületését” is jelentik. E rítusok nem csupán szimbolikus formák: a közösségi részvétel és az együttlét *„társadalmi kötelezettség”* is a tagok számára. A vallási élet rítusai az idő múlásához, az évszakok körforgásához igazodó társadalmi ritmust teremtenek (az egyének viselkedését előírja az ismétlődő szertartások és rítusok rendje): az ünnepek és hagyományok révén éves ciklus szerveződik, ami stabilitást ad.

A vallási közösség erkölcsi rendként is felfogható, amely normák és szankciók révén gyakorol társadalmi *kontrollt* (például a vallási normákhoz való igazodás elvárása, megszegése esetén szankciók alkalmazása, illetve a hitehagyás esetén a közösségi elutasítás lehetősége; ezzel szemben pedig a közösségi normák követése gyakran jár társadalmi

Az elemzés során kiemelt figyelmet fordítunk a szekularizáció és a modernkori izoláció hatásmechanizmusaira. A kutatás kritikai tengelyét az Allport-féle belső és külső vallásosság, valamint a „megkötő” (*bonding*) és „áthidaló” (*bridging*) tőke közötti feszültség adja, amelyen keresztül a vizsgált közösségek társadalmi integrációs képessége és nyitottsága mérhetővé válik.

elismeréssel; a deviánsnak ítélt viselkedést pedig a közösség – bár elsősorban belső eszközökkel – szankcionálja). Ez a belső szabályozó mechanizmus biztosítja a csoport integritását és az értékek folytonosságát.

3.2. Család a vallási közösségben

A család a vallási közösségekben a hit és az értékrend elsődleges hordozója. A gyerekek hitéletét a családtagok napi vallásos gyakorlata, imádsága, ünnepi szokásai alapozzák meg. *„A vallásosság generációk közti átadásában legmeghatározóbb tényezőnek a gyermekkori család aktív vallásgyakorlata mutatkozik. A szülők szerepe ugyanakkor differenciált a különböző vallási dimenziók átadásában. Az anyák hatása elsősorban a szubjektív vallásosság és a felekezeti identitás kialakításában meghatározó. [...] Az apák ezzel szemben a vallásgyakorlat strukturált formáinak átadásában és az istenkapcsolat alakításában játszanak kulcsszerepet. [...] A nagyszülői generáció befolyása szintén differenciált mintázatot mutat: a nagymamák hatása erősebb a felekezeti identitás kialakításában és átörökítésében, míg a nagypapák ritkábban, de intenzívebben hatnak a vallásgyakorlatra és a szubjektív vallásosságra.”* (Gyorgyovich 2025: 198). A keresztény közösségekben számos esemény köré épül a családi részvétel. Ezek a rítusok (keresztelés, házasságkötés stb.) egyszerre egyéni és közösségi élmények, amelyeken keresztül a család tovább építi a közösségi kapcsolathálót.

A nem tradicionális családi helyzetűek (például elváltak, egyszülős vagy élettársi kapcsolatban élők) teológiai és szociális feszültséget kelthetnek, sokszor átmeneti „perifériára” szorulnak. Ez sokukat megbénítja a közösségi részvételben: az elváltakban és újrarázasodottakban az az érzés alakulhat ki, hogy az egyháznak nincs szüksége rájuk,

ezért nekik sincs szükségük az egyházra, kitzsítot-
taknak érzik magukat (Tomka n.d.), ami azt ered-
ményezheti, hogy egyéni vallásos elköteleződésük
különböző mértékű társadalmi tőkét hoz létre a kö-
zösségen belül. Ugyanakkor a mai gyakorlatban
sok közösség igyekszik személyre szabott támoga-
tást nyújtani ezeknek a családoknak is: egyre több
plébánia kínál családpsztorációs programokat
válással vagy gyásszal küzdő családoknak.

3.3. Rítusok, ünnepek, szokásrend

A modern társadalmakban a közösségek felbom-
lása, átalakulása, ismételt megszilárdulása a társa-
dalmi lét állandó formájává válik. „*A dezintegrált
társadalmi lét szükségessé teszi azokat a szim-
bolikus társadalmi cselekvéseket, amelyek ezzel
szemben hatnak, amelyek integrálnak és olyan
gyakorlatokat/cselekvéseket ösztönöznek, amelyek
képesek a csoportok és az egyének helyzetét a társa-
dalmi közegben újra és újra definiálni*” (Verebélyi
2005: 17). A vallási közösségek *belső rendező elvét*
a szokásrend adja meg (Luby 1935), amelyben egy-
szerre jelenik meg a tradíció továbbadása és az
együtt átélt élmény. A vallási ünnepek (karácsony,
húsvét, bérnálás, körmenetek stb.) egyúttal a csa-
ládi, lokális identitást is erősítik, hiszen több gene-
ráció ünnepel együtt. A hétköznapi és a szakrális
tér összefonódása megerősíti a vallási hovatartozás
érzését, hiszen az imaórák és liturgikus alkalmak
során a résztvevők „éles határt vonnak a mi és
a profán világ között”, így erősítve belső kohéziójuk-
at. E rítusok során erősödik a kölcsönös elismerés
és a normatív kontroll is.

A modern társadalmakban az életpálya folyamán
különbéféle átmenetekkel és fordulópontokkal ta-
lálkozunk. „*A vallásos ember szemében a térhez
hasonlóan az idő sem homogén és nem is állandó.
Vannak egyfelől szent időintervallumok (melyek
nagyrészt időszakos ünnepek), másfelől van profán
idő, a szokásos időtartam, amelyben a vallási tarta-
lom nélküli események zajlanak. E kétfajta idő között
természetesen nincs folyamatosság, ám a vallásos
ember, rítusok segítségével, a szokásos időtartamból
átléphet a szent időbe.*” (Eliade 1987: 61). Az *átme-
neti rítusok* (van Gennep 2007 [1909]) (keresztelő,
beavatás, házasságkötés, temetés) eredeti funkci-
ója a krízisoldás és a társadalmi státuszváltás sza-
bályozott keretek között tartása volt. Míg a profán
világban e rítusok etikai tartalma gyakran esztéti-
kai szempontokká alakult át (Verebélyi 2005: 16),

a keresztény közösségekben ezek a szokások
részben megőrizték eredeti jelentéstartalmukat.
Például a házasságkötés és a lakodalom funkciója
ma már nem minden esetben az új élethelyzetbe
való átkísérés, hiszen a jegyesek nagy része már
élettársi kapcsolatban él; a serdülőkor kitolódása,
a szülőkről való leválási-éresi folyamat hosszab-
bada a gyermekort is több szakaszra kénytelen
bontani, amiből hiányoz(nak) azok a beavatási szo-
kás(ok), amelyek átsegítik a fiatal egy-egy nehéz
élepszakazon és bevezetik egy újba (lásd egykori
viseletváltás, elsőbálozók hivatalos bemutatása
a közösség előtt, a próbákat kiállók legények, akik az-
után elkezdhettek lányoknak udvarolni, illetve már
felnőttként vehettek részt a közös munkaalkalma-
kon). A modern életvitel kihívás elé állítja a hagy-
ományos beavatási rítusokat, elmosva a határokat az
egyes élepszakaszok között.

3.4. A „kötelező önzetlenség” és reciprocitás mechanizmusai

Fortes (1972: 285–289) „*kötelező önzetlenség*”
terminológiája, amelyet a rokonságra alkalmaz-
zott, bizonyos értelemben egy közösség egészére
is helytálló. Egy XIX–XX. századi faluközösség
– amely egykor vallási közösség is volt egyben –
a kölcsönös segítségnyújtások megannyi formáját
gyakorolta. Például tengeritöréskor, disznóölés-
kor, lakodalomkor, építkezéskor, temetéskor is
segítségét *kellett* nyújtani egymásnak. Ezek ugyan
kölcsönösek voltak, de sokszor pontos számontar-
tást (Vidacs 1985: 525) is vezettek róluk, ezáltal
a közösségben egyfajta kiegyensúlyozott reciprocitás
(kölcsönösség) működött. Ugyanakkor eseten-
ként időben nagy eltolódással kerültek viszonzásra
(lásd segítségnyújtás házépítéskor), és ez az időbeli
eltolódás a *bizalomnak* egy kiemelten magas fokát
feltételezte. Ezek a mechanizmusok a XXI. századi
modern környezetben is megőrizték jelentőségük-
ket: a komatál vitelének szokása például ma is élő
gyakorlat több városi plébániaközösségben, a köl-
csönösség pedig olyan kortárs formákban ölt testet,
mint a szervezett adománygyűjtés, a krízishelyzet-
be került tagok hálózati alapú támogatása vagy az
idősek felé irányuló önkéntes szolgálat.

A rítusokhoz kapcsolódó szokások, mint amikor
a lakodalomban a főzőasszonyok ingyen vállalták
a munkát, az asztalneműt is a rokonság hordta ösz-
sze (Sárkány 1983: 281), vagy amikor komatál-
at vittek a gyermekágyas anyának, valójában olyan

(mű)rokonsági és szociális hálókat építettek, amelyek túlmutatnak az egyéni érdekeken és kötelező érvényű erkölcsi erővel bírnak. Keresztszülőválasztás esetén „a gyermek szerepe teljesen eltörpülhet, tulajdonképpen csak ürügyül szolgál ahhoz, hogy a felnőttek társadalmi kapcsolatokat hozzanak létre, amelyek a (mű)rokonság ideológiájával megerősítve jól szolgálhatják tudatos és nem tudatos érdekeiket. Nincs is mindig gyermekre szükség, csupán magára az intézményre és a hozzá fűződő erkölcsiség erejére, amely kötelez” (Vidacs 1985: 510). A gyásznak is lehet kohéziós ereje: „A temetés is egyfajta megnyilvánulása a közösség összetartozásának. Hiszen ez az utolsó alkalom, amikor a falu demonstrálhatja az elhunythoz való viszonyát, azonban ez a „demonstráció” legalább annyira szól az élőknek is. [...] A sírásra mindenki,

aki menni akar, érdeklődik. Önkéntes alapon történik a felajánkozás. Sírásást közvetlen hozzátartozónak nem illik végezni.” (Vidacs 1985: 515).

A példák sorát a végtelenségig lehetne folytatni. A keresztény vallási közösségek alapvető, hitükből fakadó ismérve a segítségnyújtás kötelessége (például adománygyűjtés a rászorulóknak, gondoskodás idősekről, önkéntes munka, egyszerű baráti segítségnyújtás stb.). A „jó hívő” társadalmi ismérve ez, ami nem csupán az egyének krízishelyzeteiben nyújt megoldást, de akarva-akaratlanul a közösségi kohézió egészét is segíti-erősíti a „kötelező önzetlenség” által. A kötelezettség tehát belső indíttatássá válik, a vallási keretek között megélt rítusok és szokások pedig stabil alapot biztosítanak a társadalmi tőke folyamatos újratermeléséhez.

4. A vallási közösség mint társadalmi erőforrás

A vallási közösségek sokrétű társadalmi erőforrásként funkcionálnak. Először is *információáramlási* hálózatként működnek: Coleman szerint (1988: 104) a társadalmi tőke egyik legfontosabb formája a társadalmi kapcsolatokban rejlő információ megszerzésének lehetősége, ami alapot biztosít a hatékony cselekvéshez. A hívek a közösségen belül gyorsan szerezhetnek információkat állásról, szálláslehetőségről vagy élethelyzeti tanácsokról. Ugyanakkor egy vallási közösség *támogatási* (segítségnyújtási) forrásként is értelmezhető: egyes intézmények szervezett keretek között nyújtanak anyagi támogatást, adományt vagy lakhatási segítséget a rászorulóknak. Ezek az intézmények

hálózati struktúrát is jelentenek, hiszen a hívők közössége önmaga révén ér el plusz erőforrásokat (például egyházközségi szociális irodák, karitatív csoportok, iskolahálózatok), és terjeszti ki a közösség tagjainak kapcsolati tőkéjét.

A vallási közösség nem csupán anyagi erőforrás: „*vallási társadalmi tőkének*” tekinthetők a normák, értékek is, amelyek a hívők közötti kölcsönösséget és bizalmat erősítik. Egy vallási közösségen belül a generációk közötti kapcsolatok révén kialakuló hálózatok több generációt is összefognak, a vallásos fiatalok többgenerációs társadalmi hálózatok megbecsült tagjaivá válnak, ami hosszabb távon szintén magasabb társadalmi tőkéhez vezet.

5. Ambivalenciák és korlátok

5.1. A társadalmi tőke fonákja

A kapcsolatok hálózatának kiaknázása történhet a társadalmi fejlődés előmozdítása céljából, de etnikai konfliktusok, „törzsi” háborúk kitörését, kirekesztést, korrupciót, bűnözést, egyéb káros társadalmi jelenségeket is előidézhethet (lásd olasz maffia, szélsőséges-fanatikus vallási csoportok) (Fukuyama 1999). A szoros belső bizalom ugyanis gyakran a külvilággal szembeni bizalmatlanságból táplálkozik, ami gátolhatja a szélesebb körű társadalmi együttműködést. Egy vallási közösség számára a zártság megbízhatóságot, biztonságot jelent. A közösségi norma- és

szabályrendszer betartása és betartatása, egy sor hatékony szankció azt a célt szolgálja, hogy a negatív külső hatások korlátozhatók, kiszűrhetők legyenek (Coleman 1988: 105–107). Ez a mechanizmus azonban Putnam (2000) terminológiájával élve „*megkötő*” (vagy „*kizáró*”) társadalmi tőkét hoz létre, amelyet erős belső kötések (csoportkohézió), de gyenge társadalmi nyitottság jellemez. Ennek lehet destruktív hatása is: ha csak hasonló világlátásúakkal találkozunk, akkor elfogadás hiányában nőhet a tolerancia hiánya. A vallási közösségek zártsága azzal is járhat, hogy a más-ként gondolkodókkal szembeni előítéletek, kirekesztő

attitűdök erősödnek, ami csökkentheti a pluralizmust. Ezzel szembe állítható az „áthidaló” társadalmi tőke, amely gyengébb kapcsolatot feltételez, ugyanakkor alkalmas a különböző társadalmi csoportok közötti kapcsolatteremtésre, integrációra.

Allport (1950) két típusát különítette el a vallásosság-
nak: a „belső” (*intrinsic*) és a „külső” (*extrinsic*) vallásosságot. Előbbi fogalomhoz világnézeti nyitottság, vallási keresés és döntés, „élő” hit társul, míg utóbbi gyakran megmarad a rutinszerűség és a pragmatikus normakövetés szintjén. A „külső” vallásosság erősebben hajlik az elszigeteltségre. A vallásos emberek többségében ugyanakkor ez a két motiváció keveredik, nem lehet éles határvonalat húzni az egyik vagy másik tulajdonságcsoporthoz rendelkező vallásos emberek közé. Egy jól működő (vallási) közösség egyik dimenziót sem kizárólagosan hordozza, hanem a kető összefonódásából épül fel.

A vallási közösségek tradicionális jellege gyakran magában hordozza a hierarchikus, tekintély- vagy nemi alapú egyenlőtlenségek kockázatát. Ugyanakkor a modern kutatási adatok árnyalják a vallásos közösségekről alkotott konzervatív képet: a korábbi sztereotípiákkal ellentétben a vallásos családokban is magas a női munkavállalás elfogadottsága, és az apai szerepvállalás is egyre hangsúlyosabban jelenik meg a gyermeknevelésben (Pári 2014, Bacsikai 2018, Petts 2018, Székely et al. 2024). Ez jelzi, hogy a vallási keretek

képesek alkalmazkodni a modern társadalmi elvárásokhoz, feloldva bizonyos tradicionális korlátokat.

5.2. Szekularizáció, közösségi átalakulás

A történelem legnagyobb részében a vallás a differenciálatlan kultúrkörnyezet része volt. Nem volt ismert a vallásmentes társadalom, sem a társadalomtól független vallás: a vallásosság magától értehető eleme volt az életnek (Tomka 1984). A modern szekularizáció alapvető változást hozott: a vallásosság már nem egyetemes kulturális adottság, hanem *egyéni döntés és felelősség* kérdése.

A nyugati társadalmakban erősödő szekularizáció nyomán a hagyományos vallási közösségek közösségi funkciói meggyengülnek, a templomok kiüresednek, a közösség lélekszáma csökken vagy akár el is fogy. Ezzel egyidejűleg születnek új típusú vallási közösségek, amelyek gyakran jóval lazább szerveződésűek. Minden, ami „új”, lehetőséget kínál a „jobbra” is, nem véletlen tehát az új vallási közösségek népszerűsége. Ezek az új formák másfajta társadalmi tőkét termelhetnek, de kérdés, mennyire képesek pótolni a régi közösségek erős lokális kötelékeit. A vallás közösségi szerepe átstrukturálódik: noha a hagyományos egyházak intézményei gyengülnek, a vallás mint értékközvetítő erő továbbra is jelentős erőforrást jelent.

6. Összegzés

Összességében tehát elmondhatjuk, hogy a vallási közösség *feltételesen társadalmi tőkeként* értelmezhető. Egyfelől a vallási közösségek megteremthetik és fenntarthatják a társadalmi tőkét: megfelelő feltételek mellett a vallási keretek olyan kollektív erőforrásokat, hálózati támogatást és információs csatornákat biztosítanak a tagok számára, amelyek jelentősen megkönnyítik a mindennapi érvényesülést és a válsághelyzetek kezelését. Másfelől azonban a vizsgálat rávilágított arra is, hogy a vallási társadalmi tőke nem automatikusan generálódik: a közelmúlt kutatásai szerint a vallási közösségek társadalmi részvétele vagy erősíti, vagy éppen aláássa a társadalmi integrációt – közösségtől függ, hogy „hídként” működik-e kifelé a társadalomba, avagy zárt „buborékot” alkot. Tehát adott körülmények között erőforrás, de nem automatikus megoldás a közösségi problémákra.

A kutatások azt mutatják, hogy a megfelelő társadalmi tőke-készlettel rendelkező közösségek jobb lelki-egészségi állapotot, magasabb gazdasági fejlődést, alacsonyabb szintű bűnözést, kiterjedtebb szocializációt és jobb iskolai teljesítményt prognosztizálhatnak (Orbán – Szántó 2005: 60–61, Kopp et al. 2006, Fehér 2025, Ferenczi et al. 2025). A keresztény vallási keretek között létrejövő kapcsolatrendszer tehát olyan társadalmi potenciált képvisel, amelynek tudatos kiaknázása és támogatása stratégiai jelentőségű feladat lehet. A jövőbeli kihívást az jelenti, hogy a vallási közösségek miként képesek megőrizni identitásképző erejüket és belső szolidaritásukat a szekularizáció és a modernkori atomizáció közepette anélkül, hogy az elszigetelődés útjára lépnének.

Felhasznált irodalom

- Allport, G. W. (1950). *The individual and his religion: a psychological interpretation*. New York: Macmillan.
- Bacsikai, K. (2018). A vallásosság hatása a családalapítással és a gyermekvállalással kapcsolatos attitűdökre. In: Engler, Ágnes (szerk.). *Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei*. Debrecen: Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD), 196–207.
- Berger, P. L. (1999). The Desecularization of the World: A Global Overview. In: Berger, P. L. (szerk.). *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*. Grand Rapids, MI: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1–18.
- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. In: Richardson, J. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood, 241–258.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94(1) 95–120.
- Eliade, M. (1987). *A szent és a profán: a vallási lényegről*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Fehér, Cs. (2025). A vallásosság és a lelki-testi egészség. *Kapocs* 3-4, 201–207. <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.3-4.15>
- Ferenczi, A., Kövi, Zs., Mészáros, V. (2025). A család ereje: a házasságban élés és a nagycsaládos lét kapcsolata a jóllét különböző mutatóival. *Theologia Reformata Transylvanica* 70(1), 251–286.
- Fortes, M. (1972) Kinship and the Social Order: The Legacy of L. H. Morgan. *Current Anthropology* 13(2), 285–289.
- Fukuyama, F. (1999). *Social Capital and Civil Society* [Conference presentation]. IMF Conference on Second Generation Reforms. International Monetary Fund, Washington, D. C. 1999. november 8–9. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm>
- Gyorgyvovich, M. (2022). Vallásosság és vállaltalanság Magyarországon. *Erdélyi Társadalom* 20(1), 117–131. <https://doi.org/10.17177/77171.270>
- Gyorgyvovich, M. (2025). *A generációk közötti vallási átörökítés mechanizmusai Magyarországon. A keresztény vallásosság hazai intergenerációs transzmissziója*. Doktori értekezés. Budapest. https://www.researchgate.net/publication/396776514_A_generaciok_kozotti_vallasi_atorokites_mechanizmusai_Magyarorszagon_-_A_kereszteny_vallasosság_hazai_intergeneracios_transzmissziója
- Kopp, M., Székely, A., Skrabski, Á. (2006). Vallásosság és életminőség az átalakuló társadalomban. In: Kopp, M., Kovács, M. E. (szerk.). *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*. Budapest: Semmelweis Kiadó. 156–166.
- Luby, M. (1935). *A parasztlelet rendje: népi szokások, illendő magatartás, babonák Szatmár vármegyében. (Szamoshát, Tiszahát, Nyírség)*. Budapest: Centrum Kiadóvállalat.
- Martí, G. (2015). Religious Reflexivity: The Effect of Continual Novelty and Diversity on Individual Religiosity. *Sociology of Religion* 76(1), 1–13.
- Murányi, I. (2004). Fialatok vallásos szocializációja és előítéletessége. *Educatio* 4, 583–594.
- Orbán, A., Szántó, Z. (2005). Társadalmi tőke. *Erdélyi Társadalom* 2, 55–70.
- Pári, A. (2014). A 25-40 éves férfiak szerepe és jellemzői – különösen a gyermekvállalás – Magyarország térségi társadalmi folyamatainak alakulásában. *Polgári Szemle* 10(3–6), 349–368.
- Petts, R. J. (2018). Paternity leave, father involvement, and parental conflict: The moderating role of religious participation. *Religions* 9(10). <https://doi.org/10.3390/rel9100289>
- Pusztai, G. (2020). *A vallásosság nevelésszociológiája*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Rahner, K., Vorgrimler, H. (1980). *Teológiai kishótár*. Budapest: Szent István Társulat.
- Sárány, M. (1983). A lakodalom funkciójának változása falun. *Ethnographia* 94(2), 279–285.
- Székely, A., ifj. Székely, A., Major, E. (2024). A vallásosság és a családi szerepek összefüggéseinek vizsgálata. *Kapocs* 3-4, 152–166. <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2024.3-4.11>
- Tárkányi, Á. (2006). A gyermekszám és a vallásosság kapcsolata. *Demográfia* 49(1), 68–84.
- Tomka, F. (n.d.). *A család és az evangelizáció*. TomkaFerenc.hu. <https://tomkaferenc.hu/lelkipasztorkodas/hazassag-csalad-neveles/csaladok-helyzete/>
- Tomka, M. (1984). *Vallásszociológia*. Budapest: Tankönyvkiadó.

- Tomka, M. (2009). Vallásosság Kelet-Közép-Európában – Tények és értelmezések. *Szociológiai Szemle* 3, 64–79.
- Tóth, G. (2025). *Fiatalok a történelmi keresztény egyházakban – Térstatisztikai elemzés*. Budapest: KSH. <https://doi.org/10.15196/KSH202501>
- Verebélyi, K. (2005). *Minden napok – jeles napok*. Budapest: Timp Kiadó.
- van Genneep, A. (2007) [1909]. *Átmeneti rítusok*. Budapest: L'Harmattan.
- Vidacs, B. (1985). Komóság és kölcsönösség Szentpéterszegen. *Ethnographia* 96(4), 509–529.